

ЗВІТНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ПРО СТАН ЙОГО ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ

Обґрунтовано напрями удосконалення процесу систематизації та передачі облікових даних про виникнення, трансформацію та припинення зобов'язань підприємства для підвищення рівня повноти та достовірності фінансової звітності, а також забезпечення достатнього рівня її аналітичності

Актуальність дослідження. Зміни у формах власності, укрупнення та розширення сфер діяльності суб'єктів господарювання, вихід вітчизняних підприємств на міжнародні ринки та необхідність забезпечення їх конкурентоздатності в умовах динамічного ринкового середовища обумовлюють необхідність посилення інформаційного забезпечення функціонування систем управління діяльністю підприємств та їх об'єднань. Це дозволить суб'єктам господарювання позиціонувати себе як соціально відповідальних, конкурентоздатних та інвестиційно привабливих.

Одним з основних завдань бухгалтерського обліку як потужної інформаційної системи підприємства є надання користувачам повної та достовірної інформації про його майновий стан, результативність діяльності, що складає основу для прийняття виважених управлінських рішень користувачами облікової інформації. Це завдання реалізується, зокрема, через такі елементи методу бухгалтерського обліку, як баланс та звітність. В цілому невирішеними залишаються питання адаптації системи звітності підприємства до зростаючих інформаційних потреб користувачів та суспільства в цілому, яке прагне максимізувати суспільну користь від діяльності суб'єкта господарювання та впевнитися у його спроможності подальшого функціонування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання бухгалтерського обліку зобов'язань підприємства досліджувалися у дисертаціях О.М. Петрука (2000 р.), Р.С. Коршикової (2003 р.), І.Я. Омецінської (2008 р.), Т.І. Тесленко (2009 р.). Проблеми звітності у своїх працях досліджували такі українські вчені, як О.С. Бородкін, Ф.Ф. Бутинець, А.М. Герасимович, С.В. Голов, Г.Г. Кірейцев, В.М. Костюченко, М.В. Кужельний, В.Г. Лінник, Ю.Я. Литвин, Є.В. Мних, П.Т. Саблук, В.В. Сопко, Л.К. Сук, Л.В. Чижевська, В.Г. Швець.

Мета дослідження. Метою є обґрунтування напрямів удосконалення процесу систематизації та передачі облікових даних про виникнення, трансформацію та припинення зобов'язань підприємства для підвищення рівня повноти та достовірності фінансової звітності, а також забезпечення достатнього рівня її аналітичності.

Виклад основного матеріалу. Як елемент методу бухгалтерського обліку, баланс дозволяє зіставити господарські засоби підприємства та джерела його утворення (власний та залучений капітал). Такий підхід дозволяє врахувати економічну складову діяльності підприємства та особливості його правових відносин з іншими суб'єктами господарювання.

При балансовому узагальненні показників активів, капіталу та зобов'язань підприємства необхідним є ідентифікація об'єктів бухгалтерського обліку, перегляд їх облікових оцінок для цілей адекватного врахування їх величини та відповідного порівняння і співставлення.

Це досягається шляхом застосування діючих норм щодо визнання та оцінки всіх об'єктів обліку, зокрема, зобов'язань. Омецінська І.Я. вказує на "невідповідність ознакам зобов'язань та умовам їхнього визнання окремих статей, які відповідно до П(С)БО 11 "Зобов'язання" належать до їх складу" [6, с. 6], зокрема, щодо зарахування доходів майбутніх періодів до складу зобов'язань. Крім того, І.Я. Омецінська внесла значний внесок у вирішення питання ідентифікації зобов'язань як об'єктів бухгалтерського обліку в частині необхідності диференціації зобов'язань за двома напрямками: зобов'язань, які відповідають їх суті та критеріям визнання (довгострокова та поточна кредиторська заборгованість), та пасиви, що прирівнюються до зобов'язань (забезпечення наступних витрат і платежів, цільове фінансування від юридичних і фізичних осіб) [6, с. 7].

Звітність як економічна категорія може розглядатися з двох позицій: по-перше, вона є елементом методу бухгалтерського обліку, що полягає в узагальненні інформації про результати господарської діяльності підприємства; по-друге, звітність є системою узагальнених і взаємопов'язаних економічних показників, що характеризують динаміку та результати фінансово-господарської діяльності підприємства, рух та структуру його майна, капіталу та зобов'язань. Звітність, за словами Лузана Ю.Я., включає "не тільки систему економічних показників, а й сукупність способів і прийомів узагальнення даних обліку та фінансового стану підприємства" [4, с. 5].

Інформація про зобов'язання підприємства є основою для прийняття управлінських рішень, зокрема, інвестиційних. Як зовнішніх, так і внутрішніх користувачів цікавить, чи зможе підприємство розрахуватися за своїми зобов'язаннями та протягом якого часу, що обумовлює їх потребу в інформації про фінансовий стан та результати діяльності суб'єкта господарювання. Розгляд Положення "Про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації" [7], а також Методичних рекомендацій щодо підготовки аудиторського висновку при перевірці відкритих акціонерних товариств та підприємств-емітентів облігацій (крім комерційних банків) [5] показав, що аналіз фінансової стійкості (платоспроможності) проводиться на основі коефіцієнтів (табл. 1).

Таблиця 1. Коефіцієнти фінансової стійкості підприємства та їх інформаційне забезпечення

№ з/п	Коефіцієнт	Порядок розрахунку	Облікове забезпечення розрахунку***
1	2	3	4
1.	Коефіцієнт платоспроможності* (коефіцієнт фінансової стійкості, автономії**)	Відношення власного капіталу підприємства до підсумку балансу підприємства	$\frac{\delta. ' 1 \delta. 380}{\delta. ' 1 \delta. 640}$
2.	Коефіцієнт фінансування* (коефіцієнт структури капіталу**)	Співвідношення залучених і власних засобів і характеризує залежність підприємства від залучених засобів	$\frac{\delta. ' 1(\delta. 430 + \delta. 480 + \delta. 620 + \delta. 630)}{\delta. ' 1 \delta. 380}$
3.	Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами*	Відношення величини чистого оборотного капіталу до величини оборотних активів підприємства і показує забезпеченість підприємства власними оборотними засобами	$\frac{\delta. ' 1(\delta. 260 - \delta. 620)}{\delta. ' 1 \delta. 260}$

Продовження табл. 1

1	2	3	4
4.	Коефіцієнт маневреності власного капіталу*	Відношення чистого оборотного капіталу до власного капіталу	$\frac{\delta. ' 1(\delta. 260 - \delta. 620)}{\delta. ' 1 \delta. 380}$
5.	Коефіцієнт абсолютної ліквідності*	Відношення грошових коштів та їх еквівалентів і поточних фінансових інвестицій до поточних зобов'язань	$\frac{\delta. ' 1(\delta. 220 + \delta. 230 + \delta. 240)}{\delta. ' 1 \delta. 620}$
6.	Коефіцієнт загальної ліквідності (покриття)**	Відношення оборотних активів до поточних зобов'язань підприємства та показує достатність ресурсів підприємства, які можуть бути використані для погашення його поточних зобов'язань	$\frac{\delta. ' 1 \delta. 260}{\delta. ' 1 \delta. 620}$

Примітки:

* виділено на підставі [7];

** - виділено на підставі [5];

*** - скороченням "ф. №1" позначено форму № 1 фінансової звітності "Баланс", затверджену як додаток до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку "Баланс", згідно з Наказом Міністерства фінансів України № 87 від 31.03.1999 р.

Захарчук Н.М. [3, с. 198] пропонує доповнити цей перелік показниками фінансової залежності, фінансової стабільності, концентрації залученого капіталу, довгострокових зобов'язань та довгострокового залучення позикових коштів. Погоджуючись із позицією зазначеного автора, зауважимо, що запропоновані показники в повній мірі характеризують наявність та рух зобов'язань підприємства, а їх розрахунок дозволить виявити та усунути проблеми в діяльності підприємства, а також знаходити резерви підвищення її ефективності.

Показник ліквідності також розраховується на основі показника величини зобов'язань, при цьому їх вид і строковість враховуються та визначають відповідний вид даного показника [1, с. 55].

З огляду на важливість звітності підприємства як інформаційного джерела для проведення аналізу і контролю його діяльності, необхідним є перегляд підходів до змістовного наповнення та повноти розкриття її статей. Так, В.О. Гуня вказує на проблему складності сприйняття статей пасиву Балансу, що виявляється у незрозумілості відображення джерел придбання ресурсів підприємства [2, с. 187]. Однак, вважаємо, що дана інформація не повинна розголошуватися підприємством, оскільки диверсифікація ризиків, що пов'язані з організацією виробництва, залученням позикових коштів та використання інших джерел фінансування, повинні складати комерційну таємницю. Іншого підходу дотримується І.Я. Омецінська, яка запропонувала змінити форму балансу в частині запровадження розділу "Пасиви, прирівняні до зобов'язань", у якому необхідно відображати забезпечення виплат персоналу, інші забезпечення та цільове фінансування [6]. Погоджуючись з позицією зазначеного автора щодо необхідності виокремлення такого розділу, зауважимо, що такі зміни відповідатимуть класифікації зобов'язань, поданій у П(С)БО 11 "Зобов'язання" та більш адекватно відобразатимуть фінансовий стан підприємства.

Удосконалення системи звітності підприємства щодо відображення його зобов'язань необхідно проводити в розрізі окремих їх видів з метою визначення оптимального рівня деталізації статей таких зобов'язань та визначення напрямів їх розшифровки в Примітках до річної фінансової звітності.

В цілому, вирішення проблем бухгалтерського обліку зобов'язань підприємства стає можливим через удосконалення порядку застосування окремих елементів методу бухгалтерського обліку на підставі виявлення системних зв'язків між ними (табл. 2).

Таблиця 2. Вирішення проблем бухгалтерського обліку зобов'язань через удосконалення застосування елементів його методу

Елемент методу бухгалтерського обліку	Проблеми бухгалтерського обліку		
	Проблема ідентифікації	Проблема оцінки	Проблема класифікації
Баланс	Показник величини зобов'язань в балансі є результатом ідентифікації та оцінки зобов'язань		Відображення показників
Звітність	Форми звітності містять показники зобов'язань, зокрема, їх величину за кожним видом	Застосування принципу періодичності обумовлює проведення оцінки на дату балансу	зобов'язань у звітності вимагає їх класифікації за строками погашення та видами цивільно-правових відносин

Вирішення зазначених вище проблем систематизації та передачі облікової інформації щодо рівня зобов'язань сприяє підвищенню рівня відкритості звітності суб'єктів господарювання для цілей прийняття обґрунтованих інвестиційних або інших управлінських рішень.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дало змогу дійти наступних висновків:

1. Розширення показників звітності підприємства в частині обсягу зобов'язань та строків їх погашення повинно відповідати цілям прийняття ефективних рішень зовнішніми користувачами та підвищення якості показників бухгалтерської звітності при проведенні фінансового аналізу. Існування у підприємства простроченої кредиторської заборгованості вказує на низький рівень виконання ним прийнятих на себе зобов'язань, а відповідно, на можливі у майбутньому судові спори та значні штрафні санкції. Тому, виділення у фінансовій звітності показників величини прострочених зобов'язань дозволяє користувачам облікової інформації оцінювати рівень фінансової дисципліни підприємства та враховувати можливі ризики співпраці з ним.

2. Підвищення рівня аналітичності внутрішньої звітності щодо виникнення та припинення зобов'язань дозволить внутрішнім користувачам проводити контроль за величиною зобов'язань підприємства для уникнення погіршення його фінансового стану.

В цьому ключі подальших досліджень потребує розробка ефективного механізму використання звітної інформації як зовнішніми, так і внутрішніми користувачами для цілей виявлення кризових явищ у фінансовому стані суб'єкта господарювання та ефективного управління його діяльністю в межах обраної стратегії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Галасюк В.В., Галасюк В.В. Проблеми оцінки кредитоспроможності позичальників // Вісник НБУ. – 2001. – № 9. – С. 54-57.

2. Гуня В.О. Проблеми вдосконалення фінансової звітності підприємств: соціально-економічні аспекти // Економічний простір. – 2008. – № 20/1. – С. 185-190.

3. Захарчук Н.М. Аналіз фінансової звітності як фактор прийняття інвестиційних рішень // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2010. – № 1. – С. 196-199.

4. Лузан Ю.Я. Звітність підприємства – основа інформаційної системи управління // Міжнародний науково-виробничий журнал “Облік і фінанси АПК”. – 2004. – № 1. – С. 4-9.

5. Методичні рекомендації щодо підготовки аудиторського висновку при перевірці відкритих акціонерних товариств та підприємств-емітентів облігацій (крім комерційних банків), схвалені протоколом засідання Аудиторської палати України № 99 від 23.02.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pro-ua4ot.info/index.php?section=browse&CatID=18&ArtID=423>

6. Омецінська І.Я. Облік і аналіз зобов'язань будівельних підприємств: методика та організація. – Автореф. дис... кандидат. екон. наук: 08.00.09 / Тернопільський національний економічний університет: м. Тернопіль, 2008. – 20 с.

7. Положення “Про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації”, затверджене Наказом Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України № 49/121 від 26.01.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0121-01>